

JEZIKOVNO PRILAGAJANJE NA NARODNO MEŠANIH OBMOČJIH V SLOVENIJI

LANGUAGE ACCOMODATION IN ETHNICALLY MIXED REGIONS OF SLOVENIA

Results presented in the article showed that in ethnically mixed regions in Slovenia the processes of language accommodation run so in the direction of convergence as divergence from the language of collocutors. The strategy of language accommodation is above all marked by the ethnic component of the speakers. In most cases this is an asymmetrical convergence, most often marked only by the speaker - minority member. The latter in formal language situations usually favours the strategy of divergence to the majority language over the strategy of language preservation. One-way language accommodation points out the unbalanced social language status in which diglossia prevails.

The share of minority members on the Coast and in Lendava who linguistically diverge is much more substantial as compared to the share of majority members. There are, however, statistical differences between the Slovenes on the Coast and those in Lendava; the former, namely, diverge to the second language to a larger degree than the latter. On the basis of the statistical analysis of empirical data it is ascertained that the language command and the attitude towards a language in its setting affect an individual's language accommodation. Empirical data in the analysis of language divergence to a second language - minority language (Italian or Hungarian) indicated the intertwining of language abilities and motivation of an individual. Examples proved that an individual, despite inadequate/diminished language motivation of an individual in the second language, due to different motivations, in certain situations, diverges to another language (friendly, neighbourly relations, etc.).

Keywords: Slovenia, ethnically mixed territories, language accommodation

V prispevku predstavljeni rezultati kažejo, da na narodno mešanih območjih v Sloveniji pri govorcih potekajo procesi jezikovnega prilagajanja tako v smeri primika (konvergenca) kot tudi odmika (divergence) od jezika sogovorcev. Strategijo jezikovnega prilagajanja zaznamuje predvsem etnična komponenta govorcev. V večini primerov gre za asimetrično konvergenco, ki jo največkrat zaznamuje samo govorec - pripadnik manjšine. Pripadnik

manjšine največkrat pred strategijo ohranjanja jezika v formalnih govornih položajih daje prednost strategiji primikanja k jeziku večine. Enosmerno jezikovno prilagajanje kaže na neuraunotežen družbeni položaj jezika, v kateri prevladuje diglosija.

Delež pripadnikov manjšine na Obali in v Lendavi, ki se jezikovno primikajo, je mnogo večji od deleža pripadnikov večine. So pa zaznane statistične razlike med Slovenci na Obali in v Lendavi; Slovenci na Obali se statistično bolj kot Slovenci v Lendavi jezikovno primikajo k drugemu jeziku. Statistična analiza empiričnih podatkov kaže, da znanje jezika in stališče do jezika v Lendavi in na Obali, vpliva na jezikovno prilagajanje posameznika. Empirični podatki so pri analizi jezikovnega primika k drugemu jeziku - k jeziku manjšine (italijanskemu oziroma madžarskemu) nakazali prepletenost jezikovne zmožnosti in motivacije posameznika. Primeri so pokazali, da se kljub neustreznosti/zmanjšani jezikovni zmožnosti v J2, posameznik zaradi različnih motivacij v določenih trenutkih premakne v drugi jezik (prijateljski, sosedski odnosi ...)

Ključne besede: Slovenija, narodnostno mešana območja, jezikovno prilagajanje

1. UVOD

Številni družbeni dejavniki ustvarjajo in oblikujejo večkulturno okolje, v katerem ima vsak jezik svoj položaj. Prisotnost dveh ali več jezikov nujno privede do jezikovnega stika, ki vodi k jezikovni izbiri. Čeprav je izbira posameznega jezika stvar osebne odločitve posameznika, pa na stičnih območjih na jezikovno obnašanje posameznika oziroma izbiro jezika v določeni situaciji oziroma na jezikovno prilagajanje vplivajo tako psiholingvistični kot sociolingvistični faktorji, ki se med seboj prepletajo in dopolnjujejo. Jezikovna izbira je vedno rezultat družbenih, psiholoških in jezikovnih procesov v večjezičnem okolju in ima posledice tako za posameznika kot za skupino. Jezik je lahko instrumentaliziran tudi za politične in ideološke namene. V določenih okoljih pa pod določenimi pogoji prevlada določenega jezika oziroma jezikovna izbira privede tudi do jezikovnega konflikta (Nelde1980).

Študije, ki so začele obravnavati jezikovni stik, so bile prvotno omejene samo na jezik kot sistem, šele Weinreich (1953) in Haugen (1953) sta obravnavo jezikovnega stika razširila ter vključila tudi psihološke in sociološke faktorje. Giles (1977) je jezikovni stik dopolnil s pomočjo akomodacijske teorije/teorije prilagajanja in mu tako dodal družbenopsihološki vidik. Jezikovni stik ni samo stik dveh ali več jezikov, dveh ali več abstraktnih sistemov jezikovnih znakov, ampak pomeni mnogo več, je tudi stik dveh skupin, katerih medsebojni odnos odseva uravnotežen ali neuravnotežen družbeni položaj posamezne skupine (Nečak Lük 1996, 1998).

Teorijo jezikovnega prilagajanja, predvsem posamezne strategije, ki izhajajo iz nje, so na eni strani oblikovale teorije, ki zaznamujejo družbenopsihološke procese v medosebnih stikih,¹ na drugi strani pa je teorijo močno zaznamovala Tajflova teorija medskupinskih odnosov in družbenih sprememb (Tajfel 1978). Ta izhaja iz koncepta, da se pripadnik ene skupine v interakciji z drugo skupino z njo primerja in išče dimenzije, ki mu omogočajo pozitivno razlikovanje.

Teorija govornega oziroma jezikovnega prilagajanja sloni na podmeni, da so posamezniki v družbeni interakciji motivirani, da prilagodijo oz. spremenijo svoj govorni stil ali jezik glede na sogovorca z namenom, da bi dosegli enega ali več ciljev. Da bi na primer izzvali poslušalčevo socialno priznanje (prav ta cilj predstavlja jedro teorije prilagajanja), da bi zmanjšali ali pa poudarili svoje jezikovne

* * *

¹ - Teorija privlačnosti - Byrne, 1969;
 - teorija družbenih sprememb - Homans, 1961;
 - teorija vzročne povezave - Haider, 1958.

(in posredno tudi družbene) razlike, da bi dosegli sporazumevalno učinkovitost med udeleženci interakcije ali ohranili pozitivno družbeno identiteto (Giles in sodelavci 1986). Jezikovno prilagajanje govorcev predstavlja torej sredstvo, s katerim govorci doseže, da ga drugi razumejo (doseže komunikacijsko učinkovitost). Pomeni pa tudi, da prav posameznikova percepcija drugega določa odločitev posameznika v interakciji. Glede na teorijo govorniki spreminjajo svoj govorni stil oziroma izbiro jezika ne zaradi konteksta (vsebine), ampak največkrat zaradi osebe, na katero naslavlja govor.

Tako zastavljena teorija jezikovnega prilagajanja izpostavlja pomen in potencial družbenopsiholoških konceptov in procesov za razumevanje dinamike različnih govorov oziroma jezikov v družbenih okoljih in osvetljuje kognitivne in čustvene procese, ki podpirajo aktivni strategiji prilagajanja – konvergenco in divergenco.² Giles je v teorijo jezikovnega prilagajanja uvedel tudi dodaten koncept komplementarnosti, ki pomeni, da jezikovni strategiji – primik in odmik – lahko simultano delujeta na različnih jezikovnih dimenzijah, kar pomeni simultano se premakniti stran od jezika in premakniti se proti drugemu jeziku. Odmikanje od sogovorca (divergenca) pa pomeni, da posameznik ohrani svoj jezik, kar je zlasti pomembno za pripadnike manjšin v narodno mešanih območjih.

Večina na teoriji jezikovnega prilagajanja zasnovanih raziskav je bila v začetku izvedena v laboratorijih, kasneje pa so jih preselili v naravna večkultura okolja, kjer prihaja do stikov različnih kultur in s tem tudi do stikov različnih jezikov. Koncept teorije jezikovnega prilagajanja so na osnovi empiričnih rezultatov različni avtorji (Giles in Powesland 1979; Street in Giles 1997; Thakerar in sodelavci 1982) postopoma dograjevali in dopolnjevali ter vključili še druge dimenzije družbene interakcije, kar pomeni, da se je z interdisciplinarno nadgradnjo teorija razširila. V teoriji je vedno prevladovala aplikativna perspektiva. Pri tem je treba omeniti predvsem raziskave, ki teorijo prilagajanja aplicirajo na medkulturni in medosebni kontekst, na primer v Kanadi v Montrealu (Giles; Bourish; Taylor 1973) v Angliji (Thakerar in sodelavci 1982) in v ZDA (Street in Giles 1982). V Sloveniji velja poudariti rezultate raziskovanj na narodno mešanih območjih (longitudinalno zastavljen projekt *Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru* nosilke prof. dr. Albine Nečak Lük), katerih rezul-

* * *

² Giles H., Coupland N., Coupland J. (1991) definirajo konvergenco ali primikanje kot strategijo, kjer se posamezniki prilagodijo drug drugemu v komunikacijskem obnašanju, in sicer v širokem nizu najrazličnejših oblik, od jezikovnih pa vse do neverbalnih. Konvergenco obravnavam v pomenu primika (jezikovnega ali psihološkega) k sogovorniku. Divergenca ali odmiikanje pa je definirano kot proces odmiikanja (jezikovno ali psihološko odmiikanje) posameznika od drugega. S tem govorci poudarjajo govorne in neverbalne razlike med njimi in med drugimi. Z divergenco se govorci ne primakne k sogovorniku, od njega se odmakne (jezikovno ali psihološko) in ohrani svoj jezik.

tati poskušajo razumeti in razložiti različne sociolingvistične in psiholingvistične procese, ki zaznamujejo jezikovno prilagajanje v etničnem kontekstu.

2. JEZIKOVNO PRILAGAJANJE NA NARODNO MEŠANIH OBMOČJIH V SLOVENIJI

V pričujočem prispevku teoretično izhodišče jezikovnega prilagajanja umeščam na narodno mešana območja v Sloveniji, strategije jezikovnega prilagajanja pa poskušam interpretirati z rezultati empiričnega raziskovanja.³ Zavedam se, da sta družbena stvarnost in vloga posameznih jezikov na teh območjih lahko izražena in predstavljena s strukturnimi spremenljivkami,⁴ toda za resnično sliko okolja in vloge jezikov v njem je treba primerjati objektivno stanje s subjektivnim pogledom večine in manjšine, kajti etnični skupini imata lahko različno percepcijo realnosti in prav zato tudi različno jezikovno obnašanje in odnos do jezika. Pri tem je vsekakor treba upoštevati tudi interes posameznika ali skupine, kajti v jezikovno heterogenem okolju pri izbiri jezika na eni strani prevladuje interes po ohranitvi etnične identitete, na drugi strani pa številni drugi interesi (ekonomski interes, statusni ...), ki posameznika motivirajo k jezikovnemu prilagajanju. Seveda pa pri prevladi določenega interesa v posameznem okolju obstajajo razlike, ki se nanašajo na status jezika in na subjekte, ki jezik izbirajo. (Sonja Novak Lukanovič 2002).

Pri interpretaciji sem se naslonila tudi na definicijo Coulomba (povzeto po Rannut 1999, 111), da sta v okolju, ki ga obravnavam, dva tipa kolektivnih jezikovnih pravic: pravica do ohranjanja jezika in pravica živeti z jezikom. Pravica do ohranjanja jezika se nanaša na dolžnost države, da podpira institucije in izobraževanje v jeziku manjšine, pravica živeti z jezikom pa daje možnost, da se jezik uporablja in razume v različnih vsakdanjih situacijah tako na zasebnem kot javnem področju.

Tako jezikovno prilagajanje na stičnih območjih v Lendavi in na Obali poleg družbenih faktorjev zaznamujejo tudi individualni faktorji, ki se nanašajo na posameznika – govorca, njegovo sporazumevalno zmožnost in njegova stališča do jezika. Sociolingvistični položaj na narodno mešanih območjih v Sloveniji se

* * *

³ Empirični podatki, ki jih analiziram in interpretiram, izhajajo iz raziskav, ki so potekale v okviru longitudinalno in multidisciplinarno zastavljenega projekta »Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru« nosilke prof.dr.Albine Nečak Lük v različnih časovnih obdobjih, in sicer v Lendavi leta 1991, 1994 in 1996 ter na Obali leta 1994 in 1996. V vzorec so bili vključeni naključno izbrani prebivalci Lendave in Obale. Sestava naključno izbranih anketirancev je bila etnično heterogena.

⁴ O tem glej več v poglavju o Sloveniji v publikaciji Delovne skupine za manjšine: Manjine i prekogranična suradnja u Alpsko-Jadranskom prostoru, uredila Mirjana Domini, Zagreb 2002, str. 251-296.

odslikava skozi analizo empiričnih podatkov, ki obsegajo (o tem glej Novak Lukanovič 2003) tako:

- dejavnike, ki indirektno vplivajo na strategije jezikovnega prilagajanja (subjektivna dimenzija): ocena prisotnosti jezika v javnem življenju; subjektivna ocena znanja jezika večine in manjšine; stališča do pomena znanja slovenskega in manjšinskega jezika – madžarskega/italijanskega; stališča do dvojezičnosti, jezik in dvojezično izobraževanje ter
- dejavnike, ki direktno odražajo strategije jezikovnega prilagajanja (objektivna dimenzija): izbira jezika ob prvem stiku; izbira jezika v različnih govornih položajih.

Izbrane, po mojem mnenju najbolj indikativne dejavnike, sem povezala v shemo, ki obsega jezikovno in psihološko dihotomijo (Giles, Coupland N.; Coupland J.1991, 36) in dokazala, da jezikovno primikanje (jezikovna konvergenca) ni vedno tudi psihološko primikanje (psihološka konvergenca) ali obratno. V medetničnih odnosih je psihološka konvergenca oziroma divergenca definirana kot posameznikovo mišljenje – stališče, da se z drugimi integrira ali pa da se od drugih razlikuje (Thakerar; Giles; Chesire 1982, 222) To izhodišče mi je omogočilo, da sem na osnovi konkretnih rezultatov (empiričnih podatkov longitudinalnega raziskovanja) ugotovila, da na narodno mešanem območju v Sloveniji obstojajo pogoji vzajemnega jezikovnega prilagajanja.

V naslednjem poglavju je predstavljena shema, ki obsega povezavo trditve »na narodnostno mešanem območju mora biti vse poslovanje v javnosti dvojezično« in rabo jezika ob prvem stiku z javnimi ustanovami na dvojezičnem območju. Z analizo empiričnih rezultatov, združenih v omenjeno shemo, nakazujem trend ter razlike v strategijah jezikovnega prilagajanja na Obali in v Lendavi ter prikazujem, kako subjektivna/psihološka dimenzija zaznamuje jezikovno dimenzijo prilagajanja.

3. POVEZAVA PSIHOLOŠKE IN JEZIKOVNE DIHOTOMIJE PRILAGAJANJA V POSAMEZNIH OKOLJIH: Povezava trditve »... vse poslovanje mora biti dvojezično« in rabo jezika ob prvem stiku na narodno mešanih območjih v Sloveniji

Kot primer, ki zaznamuje psihološko (subjektivno) dimenzijo, sem izbrala trditev, povezano z dvojezičnostjo, in sicer, da mora biti na narodno mešanem območju vse poslovanje dvojezično. Rezultate sem združila v dve skupini – posamezniki, ki se s trditvijo strinjajo in posamezniki, ki se s trditvijo ne strinjajo. Strinjanje s trditvijo zaznamuje primik (konvergenco) k drugemu jeziku, nestrinjanje pa odmik (divergenco). Na drugi strani pa sem kot jezikovno dimenzijo

(objektiven rezultat) izbrala rabo jezika ob prvem stiku z javnimi ustanovami na narodnostno mešanem območju. Rezultate sem razdelila v dve skupini, in sicer vprašani prve skupine uporabljajo vzorec jezikovne rabe, v katerega sta vključena dva jezika, kar pomeni, da se primikajo k drugemu jeziku (konvergenca). Vprašani iz druge skupine uporabljajo samo svoj jezik/samo slovenski ali samo manjšinski, kar pomeni, da se odmikajo od drugega jezika (divergenca) in s tem nakazujejo strategijo ohranjanja jezika. Posebej sem obravnavala vsako skupino v posameznem okolju.

3.1. JEZIKOVNA IN PSIHOLOŠKA DIMENZIJA JEZIKOVNEGA PRILAGAJANJA V LENDAVI

3.1.1. Interpretacija posameznih tipov jezikovnega prilagajanja med Slovenci v Lendavi

	<i>psihološka/ subjektivna dimenzija</i>	
	vse poslovanje mora biti dvojezično	
	Strinjajo	ne strinjajo
	konvergenca	divergenca
konvergenca	+	-
Raba jezika ob prvem stiku:	D	B
dvojezično	++	- +
<i>Objektivna/ jezikovna dimenzija</i>		
divergenca		
Raba jezika ob prvem stiku:	C	A
samo slovensko	+ -	--

Frekvenčna analiza psihološke in jezikovne dihotomije med Slovenci v Lendavi

	Strinjajo	ne strinjajo
Dvojezični jezikovni vzorec	D 147/40,7%	B 51/14,1%
Raba jezika ob prvem stiku		
samo slovensko	C 103/28,5%	A 60/16,6%

N = 361 (100%)

Pearson Chi - square - $p = 0,024$, kar pomeni, da je $p < 0,05$, statistično zaznana povezava med obema spremenljivkama (med psihološko in jezikovno).

A. - subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna divergenca

Med Slovenci, ki se ne strinjajo s trditvijo, da mora biti vse poslovanje dvojezično, večina ob prvem stiku uporablja samo slovenski jezik. Ta skupina se subjektivno/psihološko odmika od druge in se v določenem trenutku (ob prvem stiku) tudi objektivno, jezikovno odmakne od druge skupine in ohrani svojo materinščino. Vzrokov za tako psihološko in jezikovno obnašanje posameznikov je več. Brez dvoma igra pomembno vlogo znanje jezika, kajti večina vprašanih je ocenila svoje znanje madžarskega, v tem primeru drugega jezika, kot slabo, znanje slovenskega jezika pa kot dobro (povprečna samoocena - znanja glej opombo 5). Prav tako pa ti Slovenci niso motivirani ne subjektivno ne objektivno, niti v ekonomskem pomenu, niti ne v smislu družbenih/socialnih sprememb. Nestrinjanje s trditvijo, jezikovno odmikanje od druge skupine in ohranjanje svoje materinščine nakazuje, da etnična skupnost ne sprejema različnosti, ki zaznamuje okolje, v katerem živijo.

⁵ Tabela: Povprečne vrednosti samoocene slovenskega in manjšinskega jezika (knjižnega)
Lestvica samoocene znanja jezika:

KRAJ	LETO	NARODNOST RESPONDENTA		Kako ocenjujete svoje znanje slov. knjižnega jezika	Kako ocenjujete svoje znanje knjižnega jezika manjšine
Lendava	1991	Slovenci	Povprečje	2,10	4,27
			N	368	367
			Std. Odklon	,940	1,442
		Madžari	Povprečje	2,74	2,25
			N	214	214
			Std. Odklon	1,085	,954
		Drugi	Povprečje	3,04	4,92
			N	96	96
			Std. Odklon	1,289	1,484
		Skupaj	Povprečje	2,44	3,72
			N	678	677
			Std. Odklon	1,107	1,666
Obala	1994	Slovenci	Povprečje	2,06	3,29
			N	409	408
			Std. Odklon	1,007	1,375
		Italijani	Povprečje	2,85	1,64
			N	182	182
			Std. Odklon	1,256	,840
		Drugi	Povprečje	2,64	3,73
			N	110	110
			Std. Odklon	1,155	1,526
		Skupaj	Povprečje	2,35	2,93
			N	701	700
			Std. Odklon	1,155	1,501

1 = zelo dobro, 2 = precej dobro, 3 = srednje dobro, 4 = precej slabo, 5 = zelo slabo

B. - + subjektivna dimenzija # objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna konvergenca

Med Slovenci, ki se ne strinjajo s trditvijo, da mora biti na narodnostno mešanem območju v Lendavi poslovanje dvojezično, manjšina (14,1 odstotka) ob prvem stiku uporablja enega od dvojezičnih jezikovnih vzorcev. Čeprav se Slovenci v tem primeru subjektivno oziroma psihološko odmikajo (psihološka divergenca) od drugega, pa se ob prvem stiku jezikovno primaknejo k drugemu (jezikovna konvergenca). Subjektivni odmik pomeni, da se ne strinjajo z dvojezično ureditvijo, kar pa še ne pomeni, da dvojezičnosti ne sprejemajo. Pomen pojmov strinjanje in sprejemanje se bistveno razlikujeta. V tej skupini se posamezniki sicer ne strinjajo s trditvijo, toda zaradi najrazličnejših motivov se jezikovno primaknejo in uporabijo enega od dvojezičnih vzorcev jezikovne rabe. V tem primeru lahko jezikovno primikanje (konvergenca) zaznamuje percepcija družbenih sprememb, kot jo opisujejo Giles, Bourish in Taylor (1977). Čeprav skupina predstavlja nadrejeno skupino v etničnem smislu (predstavljajo večino), pa ostaja možnost, da je skupina v socialnem smislu podrejena in ne vidi možnosti družbenih sprememb, zato ji preostane možnost, da si izboljša svoj položaj in se z jezikom primakne k drugemu. Lahko pa pri obravnavani skupini prevladuje samo ekonomska motiviranost, ki je močnejša od subjektivnega/psihološkega strinjanja.

C. + - subjektivna dimenzija # objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna divergenca

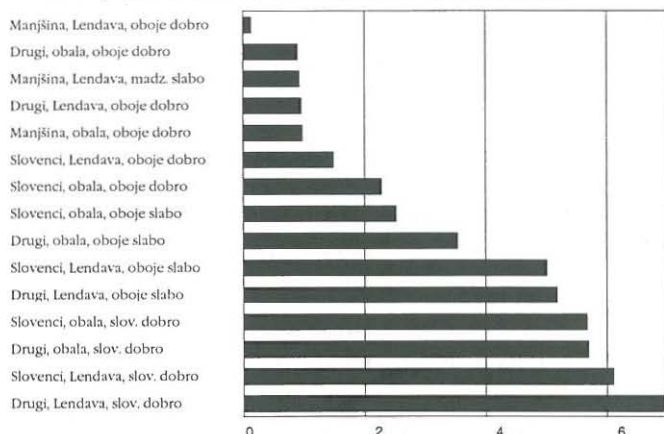
Med vsemi Slovenci (N = 250), ki se strinjajo s trditvijo, da mora biti poslovanje na narodnostno mešanem območju dvojezično, jih manj kot polovica ob prvem stiku uporablja samo slovenski jezik. Ta skupina Slovencev se subjektivno/psihološko strinja s trditvijo, kar pomeni, da sprejema večkulturno okolje in podpira uresničevanje dvojezičnosti v njihovem okolju. S strinjanjem se psihološko primaknejo k drugemu (psihološka konvergenca), toda ob prvem stiku z javnimi ustanovami se jezikovno ne primaknejo k drugemu jeziku, ampak se jezikovno od njega odmaknejo (jezikovna divergenca) in ohranijo svojo materinščino. Objektivna dimenzija, ki jo zaznamuje jezikovna divergenca, je drugačna od subjektivne dimenzije, ki jo zaznamuje psihološka konvergenca. V tem primeru je situacija nekoliko atipična in predvidevam, da jezikovno divergenco zaznamuje predvsem posameznikovo neznanje jezika oziroma njegova jezikovna nezmožnost. Večina, ki ob prvem stiku uporablja samo slovenski jezik, je ocenila svoje znanje slovenskega jezika kot dobro, znanje madžarskega jezika kot slabo, ali pa je znanje obeh jezikov ocenila kot slabo. (V tabeli je prikazana povezava

samoocene znanja obeh jezikov (prikazano v tabeli v opombi 5) in raba jezika ob prvem stiku – samo slovensko med različnimi skupinami na obeh področjih).⁶

D. ++ subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna konvergenca

Med vsemi Slovenci (N = 250, 100 odstotkov), ki se strinjajo s trditvijo, da mora biti na narodnostno mešanem območju vse poslovanje dvojezično, jih večina (58,6 odstotka) ob prvem stiku uporablja dvojezični jezikovni vzorec. Strinjanje s trditvijo predstavlja posameznikovo subjektivno primikanje k drugemu (psihološka konvergenca). Hkrati ko se posameznik psihološko primakne, se primakne tudi jezikovno. Izbire dvojezičnega jezikovnega vzorca ne pogojuje in ne zaznamuje samo subjektivna/psihološka podpora dvojezičnemu poslovanju, ampak tudi stopnja znanja posameznega jezika – tako slovenskega kot madžarskega – ki ga je večina Slovencev, ki se jezikovno primika k drugemu jeziku, ocenila kot dobro. Čeprav ocena znanja posameznega jezika ni objektivno izmerjena, ampak predstavlja posameznikovo samooceno, smo jo v tem kontekstu obravnavali kot objektivni kazalec, ki lahko vpliva na jezikovno obnašanje posameznika. Subjektivna dimenzija, ki jo zaznamuje omenjena trditev, se v različnih časovnih točkah med posameznimi pripadniki posameznih skupin ni spreminjala, različnost med večino in manjšino zaznamuje le moč strinjanja, ki je višja pri pripadnikih manjšine (povprečje pri manjšini je 1,5, pri Slovencih pa 2,2, kar pomeni, da se pripadniki manjšine s to trditvijo bolj strinjajo).⁷

⁶ Graf: Znanje jezika in izbira jezikovnega vzorca »samo slovensko«

⁷ O trditvah posameznih skupin do dvojezičnosti ter kako trditve zaznamujejo posamezno skupino v različnih časovnih obdobjih glej Novak - Lukanovič, S. Jezikovno prilagajanje na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji, doktorska disertacija, 2003, str 111-117.

3.1.2. Interpretacija posameznih tipov jezikovnega prilagajanja med manjšino v Lendavi

Pri ugotavljanju, katere strategije jezikovnega prilagajanja uporabljajo pripadniki madžarske narodne skupnosti, sem, tako kot pri pripadnikih večine – pri Slovencih, obravnavala kot psihološko/subjektivno dimenzijo strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvijo, da mora biti vse poslovanje dvojezično. Kot jezikovno/objektivno dimenzijo sem pri ugotavljanju strategije jezikovne konvergence upoštevala rabo enega od dvojezičnih jezikovnih vzorcev, ki ga posameznik izbere ob prvem stiku z javnimi ustanovami na narodno mešanem območju. V primeru, ko se pripadnik manjšine jezikovno odmika (divergenca) od jezika drugega, pa sem upoštevala, da v prvem stiku uporabi madžarski jezik. Uporaba materinščine pa mu je tudi formalnopravno omogočena (institucionalna dvojezičnost).

	<i>psihološka/ subjektivna dimenzija</i>	
	Strinjajo	ne strinjajo
	konvergenca	divergenca
konvergenca	+	-
Raba jezika ob prvem stiku:	D	B
dvojezično	++	- +
<i>Objektivna/ jezikovna dimenzija</i>		
divergenca		
Raba jezika ob prvem stiku:	C	A
samo slovensko	+ -	--

Tabela: Frekvenčna analiza psihološke in jezikovne dihotomije med manjšino v Lendavi

	Strinjajo	ne strinjajo
Dvojezični jezikovni vzorec	D 185/86,4%	B 19/8,9%
Raba jezika ob prvem stiku		
samo slovensko	C 7/3,3%	A 0;0%

(samo slovensko uporabijo 3 oz.1,4%)

Pearson Chi - square: $p = 0,25$, kar pomeni, da je $p > 0,05$ - statistično ni zaznana povezava med obema spremenljivkama (med psihološko in jezikovno)

A. - - subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna divergenca

V vzorcu, ki ga obravnavam, med pripadniki manjšine ni nobenega posameznika, ki bi se psihološko in jezikovno odmikal od druge skupine. To sem tudi pričakovala, kajti popolna divergenca ni tipična za pripadnike manjšin. Predvsem ni mogoče pričakovati psihološkega/subjektivnega odmika (divergence), kajti v kolikor bi se posameznik, pripadnik manjšine, ne strinjal s trditvijo, bi to pomenilo, da gre za popolno asimilacijo, še več, da sam ne priznava enakovrednega statusa svoje lastne etnične skupine v okolju, kjer živi. En pripadnik manjšine, ki se ni strinjal s trditvijo, pa se je odločil in uporabil samo slovenski jezik in se tako popolnoma primaknil k jeziku večine. Tak model prilagajanja je bolj tipičen za pripadnike večine. To njegovo jezikovno obnašanje povezujem predvsem z njegovim neznanjem madžarskega jezika.

B. - + subjektivna dimenzija ≠ objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna konvergenca

Pripadniki manjšine se v redkih primerih ne strinjajo s trditvijo, da naj bi bilo na narodnostno mešanem območju vse poslovanje dvojezično. Med vsemi vprašanimi Madžari v vzorcu ($N = 214$) se jih večina strinja ($N = 194$) s trditvijo. Samo manjšina vprašanih ($N = 19 - 8,9$ odstotka), ki jo obravnavam v modelu, ima drugačno stališče in se s trditvijo ne strinja (divergenca), toda hkrati se jezikovno primika (konvergenca) in v prvem stiku uporablja enega od dvojezičnih vzorcev jezikovne rabe. Pri tem se postavlja vprašanje, zakaj se pripadniki manjšine subjektivno ne strinjajo s trditvijo, toda hkrati, torej objektivno, se jezikovno primikajo. Empirični podatki raziskav ne omogočajo, da bi lahko podali statistično argumentiran odgovor, toda predvsem na osnovi opazovanj in osebnih stikov s posamezniki v Lendavi lahko predvidevam, da se njihovo nestrinjanje nanaša predvsem na njihov kritični pogled na sedanjo ureditev dvojezičnega poslovanja, ki se v praksi izvaja v Lendavi. Predvidevam pa lahko, da dvojezično poslovanje podpirajo, kar dokazujejo z jezikovnim primikanjem.

C. + - subjektivna dimenzija ≠ objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna divergenca

V tej skupini je zelo malo vprašanih pripadnikov madžarske narodnosti (samo 7 - zaradi majhnega števila navajamo absolutno število, da nas v interpretaciji prikaz odstotkov ne bi zavedel). Institucionalna dvojezičnost, ki je v okolju formalno zagotovljena, omogoča, da vsak lahko uporablja svojo materinščino ter da se mu ni treba jezikovno primikati. Predvidevala sem, da bodo pripadniki manjšine izkoristili to možnost in ob prvem stiku uporabili samo madžarski jezik, toda rezultati so pokazali, da v stiku z javnimi ustanovami pripadniki manjšine rabo madžarskega jezika ne izkoristijo in se raje odločijo za enega od dvojezičnih

vzorcev ter se jezikovno primaknejo. Izvajanje modela C bi pomenilo, da koncept institucionalne dvojezičnosti ni samo deklarativen, ampak da se izvaja tudi v praksi.

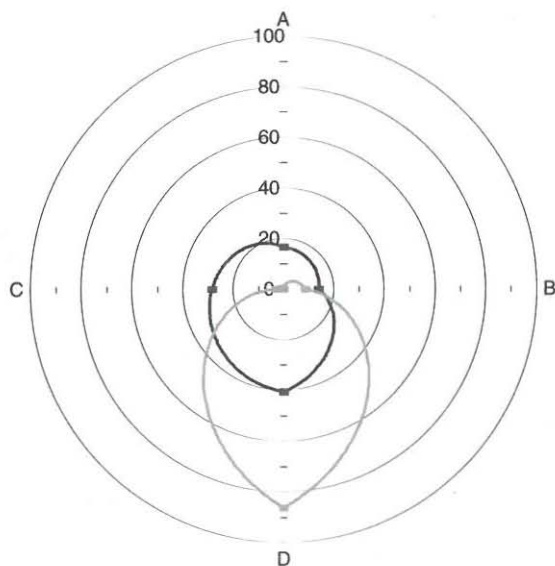
D. ++ subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna konvergenca

Večina pripadnikov madžarske narodne skupnosti se strinja s trditvijo o dvojezičnem poslovanju in ob stiku z javnimi ustanovami rabi dvojezični jezikovni vzorec (N = 185). Subjektivno se torej strinjajo s trditvijo (psihološka konvergenca) in prav tako se tudi v določenem trenutku (objektivna dimenzija) jezikovno primaknejo k drugemu jeziku (jezikovna konvergenca). V tem primeru gre, če upoštevamo psihološko in jezikovno dimenzijo, za strategijo popolne konvergence, kar pa ni idealna oblika uresničevanja koncepta narodne enakopravnosti in institucionalne dvojezičnosti. Z jezikovnim primikanjem manjšinski jezik ni enakovreden in enakopraven jezik v javnem življenju. Čeprav se pripadniki manjšine jezikovno primikajo k drugemu jeziku, to je večinskemu, pa to ne pomeni, da opuščajo svoj jezik tudi v drugih govornih položajih. Jezikovno se lahko primaknejo zaradi sogovorca, ker menijo, da ta ne obvlada njihovega jezika, ali pa lahko menijo, da je dvojezično sporazumevanje izključno domena pripadnikov manjšine.

V Lendavi pripadniki madžarske narodne skupnosti najpogosteje uporabljajo strategijo jezikovnega prilagajanja tipa D, ki prikazuje jezikovno in psihološko primikanje Madžarov. Ostali primeri v obravnavani shemi (primeri delnega prilagajanja) – B in C so minimalno prisotni, medtem ko pogoji, ki jih nakazuje tip A, v Lendavi niso prisotni.

Analizo podatkov o strategijah jezikovnega prilagajanja, ki jih uporabljajo pripadniki večine in manjšine v Lendavi, predstavljam v spodnjem grafičnem prikazu (Graf 1), kjer je prikazana razlika med večino in manjšino glede na posamezno strategijo. Pripadniki manjšine uporabljajo predvsem tip D (jezikovna in psihološka konvergenca), zelo malo pa tip C (psihološka konvergenca, jezikovna divergenca), ki z rabo materinščine uresničujejo institucionalno dvojezičnost. Pripadniki večine pa uporabljajo vse tipe, številčno izstopa tip D. Primerjava kaže, da se jezikovno bolj primikajo pripadniki manjšine.

Graf 1: Trend jezikovnega prilagajanja večine in manjšine v Lendavi

Legenda: temno – pripadniki večine – Slovenci
 svetlo – pripadniki manjšine – Madžari

3.2. JEZIKOVNA IN PSIHOLOŠKA DIMENZIJA JEZIKOVNEGA PRILAGAJANJA NA OBALI

3.2.1. Interpretacija posameznih tipov jezikovnega prilagajanja med Slovenci na Obali

	<i>psihološka/ subjektivna dimenzija</i>	
	Strinjajo	ne strinjajo
	konvergenca	divergenca
konvergenca	+	-
Raba jezika ob prvem stiku:	D	B
dvojezično	++	-+
<i>Objektivna/ jezikovna dimenzija</i>		
divergenca		
Raba jezika ob prvem stiku:	C	A
samo slovensko	+-	--

Tabela: Frekvenčna analiza psihološke in jezikovne dihotomije med Slovenci na Obali

	Strinjajo	ne strinjajo
Dvojezični jezikovni vzorec	D 183/47,7%	B 68/17,7%
Raba jezika ob prvem stiku		
samo slovensko	C 97/25,3%	A 36/9,4%

384 = 100%

Pearson Chi - square: $p = 0,996$, $p > 0,05$, statistično ni zaznana povezava med obema spremenljivkama (med psihološko in jezikovno).

A. - - subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna divergenca

Relativno majhen delež vprašanih ($N = 36$) iz raziskave se ni strinjal s trditvijo, da mora biti na narodno mešanem območju vse poslovanje dvojezično. Tip strategije prilagajanja zaznamuje subjektivno nestrinjanje s konceptom dvojezičnosti (psihološka divergenca) in jezikovno neprimikanje (jezikovna divergenca). Vprašani ob prvem stiku v javnih ustanovah (kjer poslovanje poteka dvojezično) uporabijo samo slovenski jezik, torej se jezikovno odmaknejo od drugega jezika. Popolno divergenco (psihološko in jezikovno) brez dvoma zaznamujejo številni dejavniki, tako lahko sklepam, da je v tem primeru divergenca lahko rezultat stopnje znanja jezika in stališča do dvojezičnega okolja. Statistična korelacija z znanjem jezika je nakazala, da je samoocena znanja jezika največkrat, toda ne vedno, povezana z njegovo rabo. (Povezava znanja jezika (o povprečnih vrednotah samoocene glej opombo 5) in rabo jezika -samo slovensko je prikazana v tabeli v opombi 6.)

B. - + subjektivna dimenzija ≠ objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna konvergenca

Statistično večjo skupino (v primerjavi s skupino A) predstavljajo Slovenci, ki se prav tako ne strinjajo s trditvijo, toda uporabljajo enega od dvojezičnih vzorcev. V tem primeru se jezikovno primaknejo k drugemu jeziku. Podobno kot v Lendavi se tudi na Obali nekateri Slovenci subjektivno ne strinjajo z dvojezičnim poslovanjem, toda na drugi strani se zaradi drugih motivov jezikovno približajo drugemu jeziku. Lahko sklepam, da vprašani dobro obvladajo oba jezika. Empirični podatki raziskave mi ne omogočajo, da bi ugotovila, zakaj se ne strinjajo, lahko pa predpostavljam, da z jezikovnim primikom želijo ustvariti družbeni ali socialni primik k drugemu ali pa enostavno želijo ugajati sogovornu. Čeprav se

z dvojezičnostjo sami ne strinjajo, koncept (različnost) spoštujejo in upoštevajo, ker se zavedajo, da je dvojezičnost v njihovem kraju življenjska nujnost (s to trditvijo se tudi strinjajo). O tem več glej opombo 7.

C. + - subjektivna dimenzija ≠ objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna divergenca

Statistično najmočnejša skupina so Slovenci, ki dvojezičnost na Obali podpirajo, kar so potrdili s strinjanjem ($N = 280$), da mora biti na narodnostno mešanem območju vse poslovanje dvojezično. Manjšina med njimi ($N = 97$) pa vseeno ob prvem stiku uporabi samo slovenski jezik. Subjektivni primik k drugemu (psihološka konvergenca) v praksi v določenem trenutku povzroči spremembo rezultata. Z ohranjanjem svojega jezika se pokaže odklon od drugega jezika (jezikovna divergenca). V tem primeru prevlada jezikovna dimenzija pred psihološko. Jezikovno dimenzijo močno zaznamuje korelacija z znanjem jezika, ki je pokazala, da večina Slovencev, ki ob prvem stiku uporabi samo slovenski jezik, ocenjuje znanje slovenskega jezika kot dobro, manjšinskega pa slabo (tako so sami ocenili) ali pa celo obvladajo oba jezika dobro (glej opombo 5).

D. ++ subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna konvergenca

Med Slovenci ($N = 280$), ki se strinjajo s trditvijo, da mora biti vse poslovanje dvojezično, jih večina ($N = 183$) ob prvem stiku z javnimi institucijami uporabi enega od dvojezičnih vzorcev jezikovne rabe, kar pomeni, da se Slovenci jezikovno primaknejo. Ta model lahko poimenujemo popolno primikanje, ker ga zaznamujeta psihološka in jezikovna konvergenca. Statistična analiza povezave z znanjem jezika nakazuje, da v tipu D stopnja znanja posameznega jezika ob prvem stiku nima najpomembnejše in edine vloge, ki vpliva na jezikovno strategijo. Brez dvoma je psihološka dimenzija zelo močna, mogoče celo prevladujoča, kar pomeni, da se posameznik močno subjektivno strinja s trditvijo in ne glede na svoje znanje slovenskega ali manjšinskega (italijanskega) jezika uporabi enega od vzorcev jezikovne rabe (prevladuje vzorec »najprej slovensko, potem manjšinsko«) ter se tako jezikovno primakne.

Analiza podatkov, ki jih obravnavam v shemi, nakazuje, da večinsko prebivalstvo na Obali uporablja vse strategije jezikovnega prilagajanja. Najmočnejše zastopana strategija jezikovnega prilagajanja je glede na obravnavano shemo v tipu D, ki ga zaznamuje jezikovna in psihološka konvergenca. Precej močno (v odstotkih) je prisotno prilagajanje tipa C in B, najmanj pa vprašani rabijo strategijo tipa A, ki jo zaznamujeta psihološka in jezikovna divergenca.

3.2.2. Interpretacija posameznih tipov jezikovnega prilagajanja med manjšino na Obali

<i>psihološka/ subjektivna dimenzija</i>		vse poslovanje mora biti dvojezično	
		Strinjajo	ne strinjajo
		konvergenca	divergenca
konvergenca		+	-
Raba jezika ob prvem stiku:		D	B
dvojezično		++	-+
<i>Objektivna/ jezikovna dimenzija</i>			
divergenca			
Raba jezika ob prvem stiku:		C	A
samo slovensko		+-	--

Tabela: Frekvenčna analiza psihološke in jezikovne dihotomije med manjšino na Obali

	Strinjajo	ne strinjajo
Dvojezični jezikovni vzorec	D 148/81,3%	B 11/6%
Raba jezika ob prvem stiku		
samo slovensko	C 10/5,5%	A 0,0%

* samo slovensko 13/7,1%

N = 182/100

Pearson Chi - square: $p = 0,35$, $p > 0,05$ statistično ni zaznana povezava med obema spremenljivkama (med psihološko in jezikovno).

A. -- subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna divergenca

Med pripadniki italijanske narodne skupnosti, ki sledijo strategiji prilagajanja tipu A, ni statistično nobenega, ki bi se subjektivno ne strinjal s trditvijo in ob prvem stiku uporabil samo manjšinski/italijanski jezik. Podoben trend je statistično zaznan tudi v Lendavi. To sem tudi pričakovala, kajti psihološka in jezikovna divergenca sta med pripadniki narodnosti zelo redek pojav in ju lahko pogojujejo samo specifični trenutki. Statistični podatki pa so nakazali, da se dva (2) pripadnika narodnosti ne strinjata in ob stiku uporabljata samo slovenski jezik. V tem primeru lahko predpostavljam, da se v obnašanju približujeta večini in z

jezikovnim obnašanjem in nestrinjanjem želita zakriti svojo etnično pripadnost ter se popolnoma asimilirati z večino.

B. - + subjektivna dimenzija # objektivna dimenzija
psihološka divergenca in jezikovna konvergenca

Redki posamezniki, pripadniki italijanske narodne skupnosti, se ne strinjajo, da v njihovem okolju poteka vse poslovanje dvojezično (psihološka dimenzija), toda ko stopijo v javno ustanovo, uporabijo enega od dvojezičnih vzorcev jezikovne rabe, kar pomeni, da se kljub psihološkemu/subjektivnemu odkluku od drugega, jezikovno primaknejo k drugemu (jezikovna konvergenca). Nestrinjanje z dvojezičnim poslovanjem ni tipična značilnost pripadnikov manjšine. Lahko pa pomeni, da se s tako zastavljenim dvojezičnim poslovanjem pripadniki italijanske manjšine ne strinjajo in da se prav zato jezikovno primaknejo k drugemu jeziku.

C. + - subjektivna dimenzija # objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna divergenca

Majhen odstotek pripadnikov italijanske narodne skupnosti se prilagaja v okviru tipa C (10 – 5,5 odstotka). Večina Italijanov (N = 169) se popolnoma strinja s trditvijo, da mora biti poslovanje dvojezično, toda med njimi jih samo peščica (10) ob prvem stiku uporablja samo manjšinski jezik, kar jim formalnopravna ureditev tudi omogoča. Ta tip strategije jezikovnega prilagajanja predstavlja primer uresničevanja institucionalne dvojezičnosti. Psihološki konvergenci sledi jezikovna divergenca ali ohranjanje jezika. V tem primeru pripadniki manjšine uresničujejo svojo pravico, da uporabijo svoj materni jezik v formalnem govornem položaju in na ta način z jezikom poudarjajo tudi svojo etnično pripadnost. Zunanja manifestacija rabe manjšinskega jezika pa lahko tudi pomeni, da želijo poudariti razliko med njimi in drugimi. Kot kaže statistična korelacija z znanjem jezika, so to lahko posamezniki, ki slabo obvladajo slovenski jezik. (opomba 6)

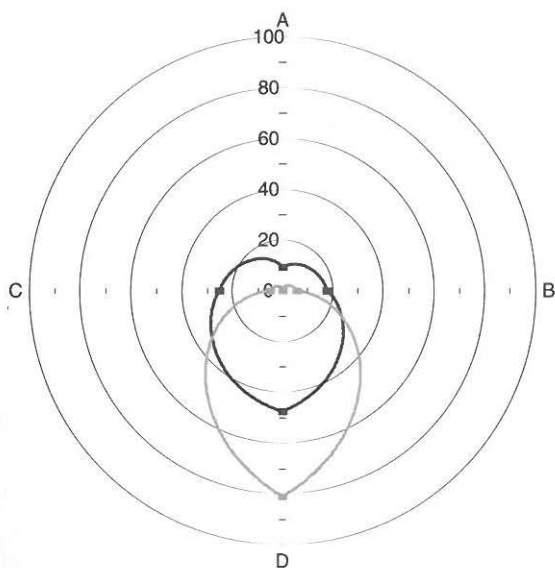
D. ++ subjektivna dimenzija = objektivna dimenzija
psihološka konvergenca in jezikovna konvergenca

V shemi prilagajanja, ki jo obravnavam, je največ vprašanih pripadnikov italijanske narodne skupnosti uvrščenih v tip D, v katerem se posamezniki subjektivno strinjajo, da mora biti poslovanje na narodnostno mešanem območju dvojezično in ob prvem stiku z javnimi ustanovami uporabijo enega od dvojezičnih vzorcev ter se tako jezikovno primaknejo k drugemu jeziku. Ta tip prilagajanja predstavlja popolno konvergenco, ker vključuje psihološko/subjektivno konvergenco in tudi jezikovno/objektivno konvergenco.

Statistični rezultati kažejo, da med Italijani na Obali obstajajo razlike med subjektivno in objektivno dimenzijo prilagajanja. Najbolj je prisotna strategija prilagajanja, opisana v tipu D, ki obsega psihološko in jezikovno konvergenco, strategija tipa B in C je med pripadniki italijanske narodne skupnosti minimalno prisotna, popolne divergence pa na osnovi rezultatov mojega raziskovanja med pripadniki obeh manjšin v Lendavi in na Obali nisem zasledila.

V spodnjem grafu (graf 2) je prikazano, kako poteka trend jezikovnega prilagajanja med Slovenci in Italijani na Obali. Zaznana je razlika med obema skupnostma, tako kot je zaznana razlika med skupnostma v Lendavi. Trend jezikovnega primikanja je bolj prisoten med manjšino kot pa med pripadniki večine, čeprav tako večina kot manjšina največ uporabljata strategijo tipa D, ki pomeni jezikovno primikanje. Tako statistični rezultati kažejo, da na Obali prevladuje enosmerno jezikovno primikanje, čeprav je v določenem obsegu prisotno tudi vzajemno oziroma dvosmerno jezikovno primikanje.

Graf 2: Trend jezikovnega prilagajanja večine in manjšine na Obali

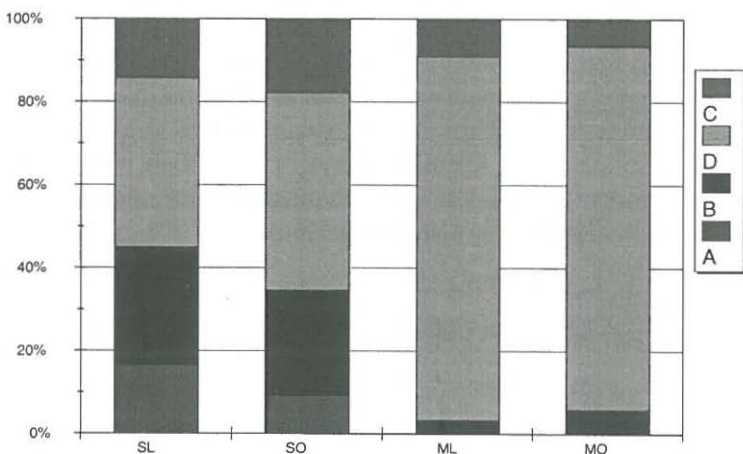

Legenda: temno - pripadniki večine - Slovenci
svetlo - pripadniki manjšine - Italijani

4. PRIKAZ STRATEGIJ JEZIKOVNEGA PRILAGAJANJA V LENDAVI IN NA OBALI

V spodnjem grafu (graf 3) je na osnovi shem iz predhodnega poglavja prikazano, kako poteka prilagajanje, ki upošteva tako psihološke in jezikovne dimenzije teorije jezikovnega prilagajanja v Lendavi in na Obali.

Graf 3: Prikaz strategij jezikovnega prilagajanja v Lendavi in na Obali

Legenda: SL = Slovenci Lendava ML = Manjšina Lendava
 SO = Slovenci Obala MO = Manjšina Obala

A = - - psihološka divergenca, jezikovna divergenca

B = - + psihološka divergenca, jezikovna konvergenca

C = + - psihološka konvergenca, jezikovna divergenca

D = + + psihološka konvergenca, jezikovna konvergenca

Primerjava rezultatov, ki zaznamujejo strategije jezikovnega prilagajanja, opisane v tipih A, B, C, D nakazuje razlike med posameznimi skupinami in tudi med okolji. Med večino in manjšino je na obeh narodnostno mešanih območjih najbolj prisotna strategija jezikovnega prilagajanja, ki smo jo predstavili v tipu D. Strategija prilagajanja tipa D vsebuje psihološko in jezikovno konvergenco. Primikajo se pripadniki večine in pripadniki manjšine. Skupno večini in manjšini pa je, da z jezikovnim primikanjem želi doseči določen cilj. Cilj pa je glede na posamezno skupnost lahko različen in povezan s stališčem do jezika in do dvojezičnosti. Razlika v strategiji tipa D med obema narodnostno mešanim območjema je v statistično večji prisotnosti tipa D med Slovenci na Obali kot pa med

Slovenci v Lendavi, kar pomeni, da se Slovenci na Obali jezikovno bolj primikajo k drugemu jeziku kot pa Slovenci v Lendavi.

Na obeh narodnostno mešanih območjih je v skoraj enakem obsegu prisoten tip B (psihološka divergenca, jezikovna kovergenca), kar pomeni, da se večina ne strinja z dvojezičnim poslovanjem, toda v praksi se jezikovno primika k drugemu jeziku. Po vsej verjetnosti je njihovo jezikovno primikanje, ki se kaže v rabi enega jezikovnih vzorcev, funkcionalne narave in povezano z željo ugajati in se z jezikom približati sogovorniku. Empirični podatki ne dopuščajo, da bi ugotovila, zakaj se ti posamezniki ne strinjajo z dvojezičnim poslovanjem.

Popoln odmik (divergenca), ki ga predstavlja tip A, med pripadniki manjšine skoraj ni prisoten, prisoten pa je med večino in to bolj med Slovenci v Lendavi kot na Obali. Tip A, v katerega so vključeni Slovenci, zaznamuje popolno nesprejemanje razlikosti v okolju.

Večina pripadnikov manjšine – Madžarov in Italijanov se prilagaja, kot definira strategija tipa D, ki jo zaznamujeta psihološka in jezikovna konvergenca. Delež pripadnikov manjšine je statistično večji od deleža pripadnikov večine, ki uporabljajo ta tip jezikovnega prilagajanja. To nakazuje, da jezikovno primikanje med pripadniki večine in manjšine ni enakomerno razporejeno in da se pripadniki manjšine bolj jezikovno primikajo kot pa pripadniki večine. Prav tako pa rezultati kažejo, da ni statistično zaznanih razlik med Obalo in Lendavo.

Če upoštevamo frekvenčne rezultate, je v Lendavi in na Obali med pripadniki manjšine prisotna tudi strategija tipa B, kar pomeni, da se manjšina ne strinja, da mora biti vse poslovanje dvojezično, toda objektivno se manjšina primakne k jeziku večine, torej objektivno podpira dvojezičnost. Rezultati raziskovanj ne omogočajo, da bi to njihovo stališče razložili. Razlaga lahko sloni na predpostavki, da pripadniki manjšine koncept dvojezičnosti razumejo kot izključno zadevo manjšine in ne večine, in zato večini ni potrebno znanje manjšinskega jezika, ker je slovenski jezik državni jezik. Slovenski jezik občutijo kot močnejši jezik, zato se tudi sami jezikovno primaknejo.

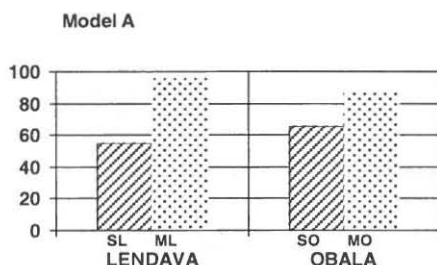
Analiza empiričnih podatkov na Obali in v Lendavi ne kaže, da bi se pripadniki italijanske in madžarske manjšine razlikovali v stališčih in v izbiri strategije jezikovnega prilagajanja. Rezultati so pokazali, da na narodnostno mešanih območjih psihološka dimenzija (subjektivno mnenje posameznika) zaznamuje strategije jezikovnega prilagajanja.

Kljub razlikam med obema narodnostno mešanimi okoljema ter obema manjšinskima jezikoma (različen model dvojezičnega izobraževanja, madžarski jezik ima drugačen status zunaj države matičnega naroda kot italijanski jezik, ekonomski potencial italijanskega jezika je drugačen kot potencial madžarskega, meja z

Italijo je bila že v preteklosti bolj odprta, z Italijo je mnogo bolj razvit maloobmejni promet, z Italijo poteka večje gospodarsko sodelovanje) pa se na osnovi statističnih rezultatov raziskovanja potrjuje enoten koncept uresničevanja kulturnega pluralizma v Sloveniji. Vzajemno jezikovno prilagajanje je prisotno v obeh okoljih, jezikovno se bolj prilagaja manjšina kot večina in podatki prikazujejo minimalna odstopanja med Obalo in Lendavo (graf 4). Modeli jezikovnega prilagajanja kažejo, da se pripadniki manjšin na Obali in v Lendavi relativno malo odločajo za strategijo ohranjanja jezika na formalni ravni.

V spodnjem grafu (graf 4) sta združeni strategiji tipa B in D, pri katerih se vprašani jezikovno primikajo.

Graf 4: Prikaz vzajemnega jezikovnega primikanja v Lendavi in na Obali (združena tipa B in D)

Legenda: SL = Slovenci Lendava

SO = Slovenci Obala

ML = Manjšina Lendava

MO = Manjšina Obala

Graf predstavlja delež vzajemnega jezikovnega prilagajanja na Obali in v Lendavi. Rezultati, ki so predstavljeni, potrjujejo, da je za doseganje optimalnega rezultata pri koncipiranju politike večkulturnosti v smislu vzajemnega jezikovnega in kulturnega prepletanja treba upoštevati različne zgodovinske in demografske kazalce. Kljub razlikam v jezikovnem primikanju večine in manjšine na Obali in Lendavi pa lahko vseeno zaključim, da se na obeh narodnostno mešanih območjih vprašani iz raziskav podobno jezikovno obnašajo.

5. ZAKLJUČEK

Izhajajoč iz teorije jezikovnega prilagajanja in na osnovi statističnih rezultatov empiričnega raziskovanja, ki sem jih prikazala v modelu prilagajanja, sem ugotovila, da na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji pri govorcih poteka procesi jezikovnega prilagajanja tako v smeri primika (konvergence) kot tudi odmika (divergence) od jezika sogovorcev. Strategijo jezikovnega prilagajanja

zaznamuje predvsem etnična komponenta govorcev. V večini primerov gre za asimetrično konvergenco, ki jo največkrat zaznamuje samo govorec – pripadnik manjšine. Pripadnik manjšine največkrat pred strategijo ohranjanja jezika v formalnih govornih položajih daje prednost strategiji primikanja k jeziku večine. Enosmerno jezikovno prilagajanje kaže na neuravnotežen družbeni položaj jezika, v katerem prevladuje diglosija.

Delež pripadnikov manjšine na Obali in v Lendavi, ki se jezikovno primikajo, je mnogo večji od deleža pripadnikov večine. So pa zaznane statistične razlike med Slovenci na Obali in v Lendavi; Slovenci na Obali se namreč bolj kot Slovenci v Lendavi jezikovno primikajo k drugemu jeziku. Motivi takšne odločitve so seveda različni.

Rezultati so pokazali, da se pripadniki večine mnogokrat jezikovno ne primaknejo k drugemu jeziku – jeziku manjšine, ampak ohranijo slovenski jezik. Ta podatek je lahko posledica neznanja drugega jezika ali nesprijemanja druge skupine v dvojezičnem okolju, ki ga prav tako ne sprejemajo. V manjšem odstotku primerov, kjer je bil zaznan jezikovni odmik (divergenca) od drugega jezika, ta pomeni, da posameznik želi poudariti svoj lasten družbeni in komunikacijski stil ter hkrati poudariti različnost med njim in ostalimi. Ta jezikovna polarizacija ni značilna samo za naše okolje, ampak za večino jezikovno mešanih okolij (na primer v Kanadi, kjer francosko govoreči Kanadčani z jezikovnim odklonom od sogovorca poudarjajo pripadnost svoji skupini in poudarjajo svojo etnično identiteto (Bourish1983)).

Na osnovi statistične analize empiričnih podatkov sem ugotovila, da znanje jezika in odnos do jezika v okolju, ki ga obravnavam, vplivajo na jezikovno prilagajanje posameznika. Empirični podatki so pri analizi jezikovnega primika k drugemu jeziku – k jeziku manjšine (italijanskemu oziroma madžarskemu) nakazali prepletenost jezikovne zmožnosti in motivacije posameznika. Primeri so pokazali, da se kljub neustreznosti/zmanjšani jezikovni zmožnosti v J2, posameznik zaradi različnih motivacij v določenih trenutkih premakne v drugi jezik (priateljski, sosedski odnosi ...).

V modelu jezikovnega prilagajanja predstavljeni podatki so potrdili zelo močno povezavo med psihološko in jezikovno dimenzijo. Povezava ni vedno ekvivalentna, toda subjektivna dimenzija, ki jo vsebuje odnos do jezika oziroma do dvojezičnosti, najpogosteje zaznamujeta jezikovno obnašanje posameznika in izbira jezika v določenem trenutku.

Rezultati so tudi potrdili, da kapital jezika oziroma »jezikovni trg«, kot ga definira Bourdieu (1991), prav tako zaznamuje strategijo jezikovnega prilagajanja (primikanje ali odklikanje) na narodno mešanih območjih v Sloveniji.

Pri oblikovanju odnosa posameznika do jezika – kot poročajo tudi drugi viri – ima zelo pomembno vlogo sam jezik; kakšen je oziroma, ali ga lahko opredelimo kot mednarodni jezik. Prav status jezika vpliva na njegovo prestižnost pri govorcih. Izkazalo se je, da pragmatično vrednost jezika zaznamujeta ekonomski interes za učenje in znanje jezika (koristi pri poslovanju, vstop v EU). Pri tem so, glede na analizo rezultatov in glede na predvidevanja, izstopali rezultati, ki se nanašajo na italijanski jezik. Prav prestižna in pragmatična vrednost italijanščine je zaznamovala stališče vprašanih, da je tudi za Slovence potrebno, da se enako dobro naučijo italijanski in slovenski jezik.

Na osnovi rezultatov bi težko zaključili, ali je prisiljeno jezikovno primikanje (s strani zunanjih faktorjev) uspešnejše kot pa primikanje, zaznamovano s subjektivno željo (hotenjem) posameznika. V vsakem primeru pa je jezikovno primikanje prostovoljna odločitev posameznika. Naši rezultati nakazujejo povezavo in prepletanje obeh.

REFERENCE:

- BARTH, F. 1969: *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston. Little Brown.
- BEEBE, L. M.; GILES, H. : 1984: Speech-accomodation theories, a discussion in terms of second-language acquisition. *International Journal of the Sociology of Language*, 46, Str. 5–32.
- BOURDIEU, P.: 1991: *Language and Symbolic Power*. Cambridge. Polity Press.
- BOURHIS, R.Y.: 1983: Language attitudes and self-reports of French-English language usage in Quebec. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 4, str. 163–80.
- BYRNE, D. 1969: Attitudes and attraction. V: Berkowitz, L. (ur.): *Advances in experimental social psychology*. Academic Press.
- GILES, H.; TAYLOR, D.M.; BOURISH, R.Y. 1973: Towards a theory of interpersonal accomodation. Some Canadian data. *Language in Society* 2, str. 177–92.
- GILES, H; POWESLAND, P. F. 1975: *Speech style and social evaluation*. London. Academic Press.
- GILES, H.R.; BOURISH, R.; TAYLOR, D. 1977: Towards a Theory of Language in Ethnic Group Relations. V: Giles, H. (ur.): *Language, Ethnicity and Intergroup relations*. London. Academic press.
- GILES, H.; COUPLAND, J.; COUPLAND, N. 1991: *Contexts of Accomodation. Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge. Cambridge University Press.
- GILES, H.; SMITH, P. 1997: Accomodation theory: optimal levels of convergence. V: Giles, H.; St. Clair, R. (ur.): *Language and Social Psychology*. Oxford. Blackwell.
- GILES, H.; POWESLAND, P. 1997: Accomodation Theory. V: Coupland N.; Jaworski (ur.): *Sociolinguistics. A Reader and Coursbook*. Hampshire. Palgrave, Modern Linguistic Series, str. 238–239.
- HAIDER, P. 1958: *The psychology of interpersonal relations*. New York. Wiley.
- HAUGEN, E. 1972: *The Ecology of Language*. Stanford. Stanford University Press.
- NEČAK LÜK, A. 1996: Medetnični odnosi v sociolingvistični perspektivi. V: Šumi, I.; Venosi, S. (ur.): *Večjezičnost na evropskih mejah; primer Kanalske doline*. Kanalska dolina. SLORI, str. 132 –150.

- NEČAK LÜK, A. 1998a: Jezik v etničnih študijah; nekaj raziskovalnih pristopov in izsledkov iz slovenske izkušnje. V: Štrukelj (ur.): Jezik za danes in jutri. Ljubljana. DUJS, str. 77–90.
- NEČAK LÜK, A. 1998b: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. Primerjalna analiza elementov narodnostne identitete na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske. V: Nečak Lük, A.; Jesih, B. (ur.): Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. Ljubljana. INV, str. 21–31.
- NELDE, P. 1980: Languages in Contact and in Conflict. Wiesbaden. Steiner.
- NOVAK LUKANOVIČ, S. 2002: Ekonomski vidik jezika v večkulturnih okoljih – narodnostno mešano okolje v Sloveniji. Razprave in gradivo 41, str. 96–115.
- NOVAK LUKANOVIČ, S. 2003: Jezikovno prilagajanje na narodnostno mešanih območjih Slovenije. Ljubljana; doktorska disertacija.
- RANNUT, M. 1999: The Common Language Problem. V: Kontra M.; Phillipson, R.; Skutnabb-Kangas, T.; Varady, T. (ur.): Language. A Right and a Resource. Approaching Linguistic Human Rights. Budapest. Central European University Press, str. 99–114.
- STREET, R.; GILES H. 1982: Speech accomodation theory. V: Roloff, M.; Berger, C. (ur.): Social Cognition and Communication. Beverly Hills. Sage.
- TAJFEL, H. 1978 (ur.): Differentiation between Social Groups. London. Academic Press
- THAREKAR, J. N.; GILES, H.; CHESIRE, J. 1982: Psychological and linguistic parameters of speech accomodation theory. V: Fraser, C.; Scherer, K. R. (ur.): Advances in the social psychology of language. Cambridge. Cambridge University Press, str. 205–255.
- WEINREICH, U. 1953: Languages in Contact. New York. New York. Linguistic Circle.